

Beély Fidél és a sajtó. Beély Fidél gyakorlati pedagógiai munkásságáról, elméleti tevékenységéről és életéről nem készült összefoglaló munka¹. Neveléstörténet-írásunk mindeddig kevés figyelmet fordított Beély Fidél a sajtóban megjelent cikkeiek feldolgozására, pedig ezek számos érdekes, fontos, és sokszor ismeretlen adatot tartalmaznak, amelyek más forrásból alig, vagy egyáltalán nem hozzáférhető adalékokat nyújtanak a pedagógus képéhez. A sajtóban található szétszórt információk esetenként módosíthatják, árnyalhatják a szakirodalom által korábban már felvázolt képet.

Beély Fidélnek 1835-től folyamatosan jelentek meg cikkei a korabeli sajtóban. A pannonhalmi apátság központi könyvtárában fellelhető kéziratában² ő maga gyűjtötte össze az összes megjelent, illetve folyóiratoknak elküldött, de meg nem jelent cikkeinek és tanulmányainak címét, így ez jelentős segítség volt e tanulmány írásakor.

Tanulmányomban Beély Fidél életének csak a legfontosabb állomásait tárgyaló részben nagy szerepe volt Beély Fidél saját kezűleg írt önéletrajzának³, amit a Pannonhalmi Apátság Könyvtárában őriznek.

Beély Fidél Briedl Józsefként született 1807. július 5-én Székesfehérváron, polgári családban. Apját nagyon korán elveszítette, ezután anyja taníttatta. Tehetséges és szorgalmas diák volt. Elemi és középfokú tanulmányait Székesfehérváron végezte. 1822-ben hivatásszeretettől és tanárai javaslatára lett a Szent Benedek rend tagja. Négy évig tanult Pannonhalmán, majd Bakonybélben költészettant, szónoklattan, nevelés- és oktatástant tanulmányozott. 1830. augusztus 6-án lett áldozópap, ezek után Pannonhalmán tevékenykedett, mint egyházi szónok. Tanára, Guzmics Izidor apáttá váló kinevezésekor magával vitte kedves tanítványát Bakonybélbe. Bakonybélben 1832 és 1849 között oklevéltant, esztétikát, valamint nevelés- és oktatástant tanított, és a könyvtár őre volt. Mindezen tevékenységei mellett mélyen érdeklődött az oktatás kérdései iránt, idegen nyelven olvasott, és angoltól, németből is fordított. 1839. november 22-én az Akadémia levelező tagjává választotta elméleti pedagógiai munkásságának elismeréséül. A forradalom után megszűnt Bakonybélben a tanárképzés, innentől kezdve többé nem publikált, hat éven keresztül az apátság kertjét gondozta. 1855-től haláláig, 1863. június 30-ig a kőszegi gimnázium igazgatója volt.

A Szent Benedek rend bakonybéli apátságán a tanárképzés 1758-tól 1849-ig működött kisebb megszakitásokkal. Az apátságon a rend által működtetett iskolák számára képeztek tanárokat. A tanárképzés virágkora Guzmics Izidor apáttá váló kinevezéséhez köthető. 1832-ben helyezték át Pannonhalmáról a felvilágosult, a pedagógia elméleti és gyakorlati kérdései iránt egyaránt érdeklődő tanárt. A bakonybéli tanárképzés egy évig tartó oktatást jelentett. Az órák nagy részét feltételezhetően magyarul tartották a tanárok, bár a hivatalos nyelv 1844-ig a latin volt.

Beély Fidél cikkeiben a népiskolák helyzetének tárgyalása nagyon fontos helyen szerepelt. Ezért fontos, hogy áttekintsük a magyar népiskolák fejlődésének történeti hátterét. 1560-ban született az első határozat a népiskolákat illetően, majd a 17. században folyamatosan bővült a népiskolák hálózata, de a társadalmi körülmények csak lassú változást tettek lehetővé. Bár célul kitűzték a „mindenkit tanítani kell” elvét, nagyon sok gyermek maradt távol az iskolától a kötelező tandíj és a kora

¹ FEHÉR Katalin: *Beély Fidél és az első magyar pedagógiai bibliográfia.* = Magyar Könyvszemle 1994. I. sz. 88–93.

FEHÉR Katalin: *A pedagógia oktatása a reformkori Bakonybélben.* = Veszprém megyei Pedagógiai Körkép 1996. 7–15.

VADÁSNÉ SÁNDLI Éva: *Cenzúra és népoktatás – politika a reformkorban.* = Magyar Pedagógia 1987. 283–301.

² BEÉLY Fidél: Munkálataimnak lajstroma. Írói pályám' kezdetétől, vagy is az 1835 – iki évtől fogva. – A Pannonhalmi Apátság Könyvtárának Kézirattára. BK 218/1/1.

³ BEÉLY Fidél: Életem rajza 1807-től 1861-ig. – A Pannonhalmi Apátság Könyvtárának Kézirattára. BK 218/I. /1.

tavasztól egészen őszi tartó munka miatt. Mindezek mellett nem voltak megfelelő tanítók és intézmények sem. Több próbálkozás is volt arra nézve, hogy a népiskolák helyzetén némileg javítani tudjanak. 1611-ben például Forgách Ferenc elrendelte, hogy folyamatosan vezessék az iskoláskorú gyerekek névsorát. 1629-ben Pázmány Péter jelentette ki, hogy a szülőt meg kell büntetni, ha gyermekét nem engedi iskolába. Ezeket a kívánalmakat csak sokkal később, II. József idején adták ki állami rendelkezésben. Az első normaiskolák létrejötte aztán az 1777-es Ratio Educationishoz kapcsolható, bár 1828-ig csak hat ilyen intézmény működött, mert kevés volt a tanító.

Tanulmányomban a cikkeket tematikailag igyekeztem csoportosítani. Az általam az elkövetkezendőkben felvázolt csoportok Beély Fidél mindazon a sajtóban megjelent műveire vonatkoznak, amelyek neveléstudományi szempontból fontos és érdekes adatokat tartalmaznak. Mivel, amint a bevezetőben már említettem, ezeket a műveket a szakirodalom még nem vizsgálta meg, így csoportosításuk sem történt meg. Ezért elsődleges céloom az volt, hogy Beély Fidél általam elemzett és részletesen vizsgált neveléstudományi cikkeit a teljességre törekedve valamilyen módon csoportosítsam az áttekinthetőség kedvéért. Az általam megállapított csoportok:

1. a tanítás célja és tartalma
2. a népiskolák általános jellemzése, helyük a társadalomban, célrendszerük, feladatuk, eszközeik, felszereltségük
3. a vallástanítás megjelenése Beély Fidél tanítási rendszerében
4. az értelmi és erkölcsi nevelés különbözősége és lehetséges összekapcsolásuk az érzékszervi neveléssel
5. a tanító tulajdonságai, tevékenységei, hivatástudata
6. a tanítandó tantárgyak megnevezése
7. a tanítási módszerek, az értékelés
8. a szülők szerepe gyermekük fejlődésében, nevelésében és tanításában
9. a haladás fogalma a társadalomban és a nevelésben
10. Beély Fidél fenyíték- és büntetésrendszere
11. az iskolai művelés fogalma

A tanítás célja és tartalma. Beély Fidél a tanítás célját két dologban határozta meg.⁴ Először is cél az, hogy felélessze és kiművelje növendéke értelmi erejét. Másodsorban, hogy ezzel a már kifejlesztett értelemmel fel is tudjon fogni és dolgozni új dolgokat. A tanítás végcélja tehát, hogy a gyermek megismerő képességét először a tanár, majd később már tudatosan a gyerek maga irányítsa afelé, hogy benne bizonyos állandó igazságok, és az azok iránti készség kialakulhasson.

A tanítás legfontosabb eszköze, maga a tanító, a természet és a tapasztalás. Fontos, hogy a tanító irányítsa a gyermek figyelmét az őt körülvevő világ, elsősorban a természet felé, hogy magának értékeket és fogalmakat szerezzon. Ezeket a tapasztalati úton szerzett ismereteket később tanára segítségével elméleti síkon próbálja egy egységes rendszerbe foglalni a gyermek. Az egységes egészbe való foglaláshoz elengedhetetlen a más emberekkel – elsősorban a tanárral – való érintkezés lehetősége. A kommunikáció, a tapasztalatcsere segít a gyermeknek abban, hogy tapasztalatait egy egységes világképpé rendszerezze.

A tanulási-tanítási folyamatról is részletesen szól Beély Fidél. A tanulási folyamat első szakaszának azt kell tekinteni, amikor a gyermek ösztöneiből fakadóan kezd érdeklődni bizonyos dolgok iránt. Ingergazdag környezettel a tanár elősegítheti azt a folyamatot. Az ingerek mellett a gyermek kíváncsisága a másik tényező, ami ebben a szakaszban elősegítheti a tanulási folyamatot. Mivel a gyermek kíváncsi, ezért – ahogy Beély Fidél írja – lélekereje is emelkedni kezd, egyre több ismeret-

⁴ BEÉLY Fidél: *Eszmék az idomi s anyagi művelés' egybeköttetéséről a' tanításban.* = Athenaeum 1839. 785–790., 769–774.

tel lesz gazdagabb, és a megfelelő tanári beavatkozással, valamint a fentebb említettek segítségével kifejlődik a gyermek jó és szép iránti igénye. Elengedhetetlen azonban, hogy a tanulandó anyag illeszkedjen a gyermek érdeklődési és fejlettségi szintjéhez.⁵

A népiskolai nevelés. Beély Fidél cikkeinek nagy része foglalkozik a népiskolai nevelés általánosságban vett céljainak és feladatainak meghatározásával. 1845-ben megjelent cikkében⁶ fejti ki nézeteit részletesen a kérdésről. A népiskolának több feladatát is megjelöli a szerző. Mindenekelőtt azt, hogy a kisgyermek nevelését már csecsemőkortól kezdve gyakorolja a szülő, és ezt a tevékenységet folytassa tovább a népiskola. Már az első évektől a többi ember szempontjából is fontos tevékenységek gyakorlására kell felhívni a gyermek figyelmét. Ennek indokául azt hozza fel, hogy mivel a természetben is változhatatlan törvény a folyamatos munkálkodás, tehát, hogy minden teremtménynek van meghatározott feladata és rendeltetése, ezért következőképpen az embernek is feladata a folyamatos munkálkodás és változás, de csak akkor, ha hasznos. Beély Fidél szerint a nevelő azt akkor érheti el legkönnyebben a gyermeknél, ha a rászoktatási szakaszban minél változatosabb és érdekesebb feladatokat mutat be. Szükséges, hogy ezek az elvégzendő munkák mindig feleljenek meg a gyermek érdeklődési körének és fejlettségi szintjének, hiszen csak így tud korának megfelelően hasznos tevékenységet végezni. A megfelelő rászoktatással a gyermek szokásává válhat a hasznos foglalatosság. A rászoktatási folyamat betetőzése az öröm érzése. Lényeges, hogy a gyermek örülni tudjon annak, hogy alkotni tudott, hogy létre tudott hozni valamit.

A népiskola feladatához tartozik az is, hogy szeretetet ébresszen a gyermek szívében. Ez azért elengedhetetlen, mert ez teszi az embert emberré, és a szeretet felelős sok más egyéb erény kialakulásáért is. Ez a szeretetet legyen tiszta, és soha ne legyen részrehajló:

„S milly kéjézeret tölti el mind a' tanító, mind a' tanítványok szívé, ha a' szeretet' szelleme naponként erősbben melegíti át kebelöket, 's végre az egész iskolának sajátává, megbecsülhetetlen kincsévé válik? milly szép lelki és szellemi reményekkel kecsegtet illy tünemény?"⁷

A népiskola társadalmi berendezkedés szempontjából legfontosabb feladata a törvények iránti tisztelet kialakítása⁸, és a törvények betartása. Ahhoz, hogy a gyermekek engedelmeskedjenek a törvényeknek a hit és az értelem együttes munkálkodása kell, mert csak ezek segítségével képes belátni a törvények szükségességét. Mivel a törvények a jog általános fogalmába tartoznak, ezért fontos, hogy a gyermek igazságosságban, méltányosságban és lelkiismeretességben neveljük, hogy majd később, felnőttként ő is hasonló elvek szerint élhessen. A jog megléte biztosítja a békét, és a béke hirdetésének tehet eleget a népiskola is, azzal, hogy kisebbsíti a jog hiányából fakadó veszélyeket.

A népiskola családon túlmutató, és a család nevelő tevékenységét folytató legfontosabb feladata a családi nevelés esetleges hibáinak kijavítása, és az elmulasztott értékek pótlása. Ennek egyik eszköze a könyv, amelynek segítségével például állíthatunk a gyermek elé, hogy az élet legfontosabb

⁵ BEÉLY Fidél: *Mint hat üdvösen a népiskola az ember házi boldogságára?* = Athenaeum 1841. 417–425.

⁶ BEÉLY Fidél: *Elfogulatlan nézetek a népiskolai tanulmányokról.* = Religio és Nevelés 1845. 353–357., 361–365., 369–372.

⁷ BEÉLY Fidél: *Mint hat üdvösen a' népiskola az ember' házi boldogságára?* = Athenaeum 1841. 417–425.

⁸ BEÉLY Fidél: *A népiskola jótékony hatása az ország' és polgárai' boldogságára.* = Athenaeum 1840. 337–343.

értékeinek a jót, az igazat és a szépet tekintse. Ha ezt követi a népiskola, akkor képes a gyermeket önállóságra és teljes életre nevelni.

Az értelmi és erkölcsi nevelés különbözősége és lehetséges összekapcsolásuk az érzékszervi neveléssel. A népiskola tevékenységi köréhez tartozik Beély Fidél szerint legfontosabb feladata, az erkölcsi képzés is, mert ez párosulva a magasabb műveltségi állapottal lehet esetlegesen alapja a társadalmi jólétnek. Ezért a nevelés végső célja az kell, hogy legyen, hogy az embert a jó erkölcsi eszméknek megfelelően neveljék. Ez csakis úgy valósulhat meg, ha az erkölcsi képzést összekapcsoljuk az értelmi képzéssel, de még ekkor sem szabad megfeledkeznünk az emberi nem harmadik lényeges részéről, és ez az érzékiség. A kettős nevelés – értelmi és érzelmi – következik az ember kettős természetéből⁹: testi és lelki részből áll össze az ember, így lehet része az anyagi és az erkölcsi világnak egyaránt. Az emberi test legfontosabb részei ezért a gondolatok, eszmék és fogalmak forrásául szolgáló fej, és az indulatok, szenvedélyek, vágyak, erények és vétkek forrásául szolgáló szív. A fej az ész és az értelem forrása, a szív az emberi boldogság, vagy boldogtalanság eredete. Az ember testiségéhez tartozik az is, hogy külső és belső érzékekkel egyaránt rendelkezik. A külső érzékekhez sorolja a tapintást, az ízeletést, hallást, látást, és szaglóérzékét. Tehát fontos, hogy testünket neveljük, de emellett megfelelő tudományos és erkölcsi képzést is kell a növedéknek kapnia. Mivel a nevelés és az oktatás teszi az embert emberré, Beély nagy hangsúlyt helyez, és több cikkében¹⁰ is tárgyalja az erkölcsi nevelés mibenlétét. Az erkölcsi nevelés alapját és magját képezi Beély szerint, hogy a gyermek a születéskor a jó és igaz iránti hajlamát hozza magával. Ezeket kell a nevelésnek és oktatásnak kibontania, mivel a nevelés fő iránya és célja az erkölcsiség kell, hogy legyen. Azzal együtt, hogy Beély Fidél nagyon részletesen tárgyalja az erkölcsi tanítást, hangsúlyozza azt is, hogy a lélek és a szellem nevelése csak a tudományos neveléssel együtt valósulhat meg teljesen. Beély az idomi és az anyagi művelés egyesülésének nevezi ennek megvalósulását. Nagyon sok tanító ezt figyelmen kívül hagyja, nem párhuzamosan végzi a két rész nevelését és oktatását, ezért lesz mechanikus az oktatásuk, így sem az észre, sem a szívre nem tud hatni. Azért fontos, hogy ne csak az észre, de a szívre is hasson a tanítás, mert a földön az ember az egyetlen lény, akit nevelni és tanítani kell, a többi élőlényben az ösztön helyettesíti ezt. Az erkölcsi nevelésben a legfontosabb az akarat kiművelése, mert az akarat maga a vágytehetség, ez tehát a tárgya az erkölcsi nevelésnek. Az erkölcsi nevelés fő célja, hogy erkölcsös embereket neveljen, aki azt teszi, ami tisztének és méltóságának megfelel. Az erkölcsösség pedig két fontos területre terjed ki: az érzelmekre és az emberi cselekvésekre. Az erkölcsi képzésnek is az érzékiség kiművelése és kiképzése a fontos, mert a kisgyermekre ennek a gyakorlása a leginkább jellemző. Ezért az erkölcsös nevelést az érzéki tapasztalatok helyes irányba terelésével és továbbfejlesztésével kell kezdeni. Ezek után következhet az erkölcsi nevelés valódi célja: az erkölcsös életre való nevelés, amit állandó, hathatós és állhatatlan rávezetéssel érhetünk el. A nevelő ehhez irányítsa figyelmét a gyermek testi állapotára, lelki tehetségeire és érzelmeire, ezeket próbálja összhangzásba hozni egymással, és egészséges működésre serkenteni.

Az erkölcsi nevelést nemcsak megköveteli Beély Fidél, de pontosan meghatározza a gyakorlati módszert és eszközöket is, amikkel ezt el lehet érni. Az erkölcsi nevelésnek a szerző szerint hat

⁹ BEÉLY FidéL: *Az ember testi, lelki és szellemi tehetségeivel.* = Athenaeum 1841. 769–776., 785–789.

¹⁰ BEÉLY FidéL: *Eszmék az idomi s anyagi művelés' egybeköttetéséről a' tanításban.* = Athenaeum 1839. 769–774., 785–790. BEÉLY FidéL: *Mi oka, hogy századunk erkölcstelen gyermekekkel annyira telyes, és mi által lehetne legbiztosabban az elfajultságnak gátat vetni?* = Egyházi Tár 1839. 237–262.

eszköze lehet optimálisan¹¹. Az első ezek közül a vallásosság. A vallásosság, Beély Fidél taníttatásánál és hivatásánál fogva a legbiztosabb és a legjobb védelmezője a gyermeki ártatlanságnak. A vallásos nevelés, és a kialakított vallásos életmód felfedi az Isten képét a gyermekben, megmutatja az igazat, a maradandót. A vallásos életmód alapja Isten szeretete, ami engedelmisséget és tiszteletet feltételez. Mivel Isten mindennek az alfája és az ómegája, ha a gyerek szereti és tiszteli Istent, hasonló érzésekkel fog viseltetni nevelője és szülei iránt is. A vallásos életből és az Isten iránti szeretetből következik az erkölcsös életre való oktatás második eszköze a nevelők, a szülők és minden ember iránti tisztelet. Ennek a tiszteletnek az alapja a bizalom és a szeretet, kialakításhoz elengedhetetlen a jó szülő–gyermek kapcsolat. A szülő minden esetben szolgáljon példaként gyermeke számára, mert ez hozzásegíti a gyermeket ahhoz, hogy a jónak gyakorlása szokásává váljék. A harmadik eszköz az önmegtágadás, ez a legfontosabb a tiszta erény gyakorlásához. Beély szerint önmegtágadás nélkül nem lehetséges valódi boldogság, nyugalom és megelégedés. Ezért az önmegtágadást a józan ész és a szent kötelesség szerint kell kiművelni a gyermekben. Az önmegtágadás képességéhez elengedhetetlen az önismeret, ezért célszerű már kisgyermekkortől fogva arra nevelni a gyermeket, hogy mindig ügyeljen tetteire. A negyedik eszköz az engedelmisség. Az ember szabadságához hozzátartozik az is, hogy bizonyos korlátok között él. Ezzel együtt, mint földi lény szabad, de az okos engedelmisség nem semmisítheti meg a szabadságát. Tehát a nevelési cél eléréséhez valamiféle okos korlátozás¹² alkalmazására szükség van, amiből majd később kifejlődhet a gyermekben a jog és kötelesség eszméje is.

„Kevés szóval sokat mondani, okos megfontolással vezérteni a’ gyermek indulatait, a’ jó nevelés munkája, mely a’ való engedelmisséget szüli.”¹³

A jog eszméjének kialakításánál – mint már feljebb említettük – nagy szerepet játszik a népiskola intézménye, ahol, ha megfelelően működik, szintén az engedelmisség vezérli a gyermeki tevékenységeket. A népiskola így már a szülő által elkezdett tevékenységet folytathatja tovább. Az engedelmisség kialakításához Beély Fidél esetenként – idősebb korban – a parancs és fenyték alkalmazását is ajánlja. A parancsokat akkor érdemes alkalmazni, ha a gyermek tettei önmagára és másra is ártalmasok. Ha ekkor sem követi a parancsot, ezután vesse be a tanár a fenyték eszközét, azért, hogy a gyermek képes legyen felismerni a parancsolat szentségét.

Beély Fidél fenyték- és büntetésrendszere. A fenytéket és a büntetéseket három csoportba osztja be a szerző¹⁴. Még mielőtt a csoportokat részletesen megvizsgálánk, a fenytékekről általánosan megállapítható és megkövetelhető, hogy mindig józan legyen, tehát a tanárt ne szenvedélyes természetű és indulatai, hanem a mértékletesség vezérelje, mindig alkalmazkodjon az adott társadalmi intézményhez, korhoz és gyermekhez, valamint, hogy mindig a rend, pontosság és fegyelem megletét segítse elő. A három csoport:

1. óvó fenyték
2. fékező fenyték
3. büntetve javító fenyték

Az első két csoportba olyan vétségek megtorlásául használt fenytékeket sorol, mint például a figyelmetlenségből, vagy gondatlanságból elkövetett bűnök.

„a figyelmetlen, és szórakozott elméjűt jó lesz többször bizonyos jel, és szó által meginteni, s’ ha ez nem használ, kényszerítessék helyéből fölkelni, hogy figyelme-

¹¹ BEÉLY Fidél: *Néhány szó az erkölcsi nevelésről.* = Egyházi Tár 1835. 90–133.

¹² BEÉLY Fidél: *Elméletek az iskolai fenytékekről.* = Religio és Nevelés 1847. 65–70.

¹³ BEÉLY Fidél: *Néhány szó az erkölcsi nevelésről.* = Egyházi Tár 1835. VIII. 113.

¹⁴ BEÉLY Fidél: *Elméletek az iskolai fenytékekről.* = Religio és Nevelés 1847. 65–70.

sebbe válják; a' fecsegő, és másokat minduntalan nyugtalanító a' padon kül állittathatik, hogy közelebbi érintkezésbe tanuló társaival ne jöhessen; a' tisztátalant egy elkülönzött szegletbe, vagy az elkésették helyére kell küldeni; a' rest, tunya, és foglalatosságaikban hanyag növendékek kényszeríttessenek megszakasztott munkájokat illő fölvi gyázat mellett, a' leckék' órái után az iskolában folytatni; s' ha délre sem végeznék el azt, jó lesz velök a' latin közmondást éreztetni: "qui non laborat, non manducet", „a' ki nem dolgozik, ne is egyék”, stb.”¹⁵

Az első két büntetőkategória esetében a tanár nem használhat büntetőeszközöket, ez csak a harmadik esetben lehetséges, ami a büntetések és fenytések legsúlyosabb fokozatát jelenti, amelyeket csak akkor alkalmazhat a tanító, ha a gyereknél az első kettő büntetésfajta már nem használ, és a rosszaság már szokássá vált a gyermeknél. Beély Fidél a tanároknak mindig a lehető leghumánosabb javítási módszert tanácsolja, így például azt tartja helyesnek, ha a tanár csak akkor alkalmazza a harmadik büntetési formát, ha az első kettőt már elégszer, szerinte akár 6-szor, 7-szer is sikertelenül használta. Fontos kiemelni, hogy a szerző a büntetést is ünnepélyes keretek között képzei el, hogy a többi diák is okuljon a „bűnösség” következményeiből. Ide tartozik még, hogy a megbocsátást is hasonlóan ünnepélyes keretek között kívánja megvalósítani, tehát mindig enged egy kiskaput, hogy, ha a diák megfelelően él és dolgozik, a tanár visszafogadhatja őt bizalmába, és az iskolai közösségbe is. Ennél a fenytékfajtánál Beély Fidél megengedőnek tartja a testi fenyték alkalmazását.

Összefoglalva a szerző a legjobb fegyelmezési eszköznek a rendet, pontosságot, illendőséget és erényességet tartja, és nyomatékosan felhívja a figyelmet arra, hogy a gyermek sohasem marad bűnös, hiszen jelleme még nem fejlődött ki teljesen, mert akarati működése még gyenge. Pontosan ezért van szükség rendre és egy egységes rendszerre, amelynek segítségével és állandó alkalmazásával a tanár minden tekintetben és esetben következetesen járhat el.

A tanító tulajdonságai, tevékenységei, hivatástudata. A fenyték kapcsán Beély Fidél pontosan meghatározta a tanítói személyiség alapjául szolgáló tulajdonságot, és ez a mértékletesség. A tanítói személyiségről több cikkében¹⁶ is részletesen szól. Ebben a részben ezeknek a cikkeknek az ide kapcsolható részét fogalom össze röviden. Négy fontos tulajdonságot fogalmaz meg Beély Fidél, amikkel a tanítónak mindenképpen rendelkeznie kell, mielőtt nevelésre és oktatásra adja a fejét, és ezek a következők:

1. Jó és hajlékony szív, amely mindig a vallás parancsait, tehát a jót követi
2. Gyermek iránti szeretet, ami azért nagyon fontos, mert ha ez megvan, a tanító könnyebben el tudja viselni a tanítói pálya kellemetlenségeit és terheit. Ezek a kellemetlenségek elsősorban abból adódnak a szerző szerint, hogy az emberek nagy többsége nincs tudatában a tanári munka a társadalom jóléte szempontjából végzett fontos feladatának, gondtalannak és dologtalannak képzelik a tanár életét, éppen ezért nem is övezi megbecsülés a tanár személyét.

¹⁵ BEÉLY FIDÉL: *Elméletek az iskolai fenytékről*. = Religio és Nevelés 1847. 66.

¹⁶ BEÉLY FIDÉL: *Buzdító szó néptanítóinkhoz, a kütüzött pályámi lankadatlan tovább – haladásra*. = Religio és Nevelés 1845. 204–206., 213–214. BEÉLY FIDÉL: *A hű tanító legszabb jutalma*. = Religio és Nevelés 1841. 33–37. BEÉLY FIDÉL: *A tanító hivatalkezdetbeni szükségesebb tulajdonai*. = Athenaeum 1841. 705–709. BEÉLY FIDÉL: *Milly vág, -s kívánatoktól illik a tanítónak az év fordultával elteni és lelkesednie?* = Religio és Nevelés 1844. 13–15., 21–22. BEÉLY FIDÉL: *A tanító képe erkölcsi tekintetben*. = Egyházi Tár 1839. 181–196.

3. Ősztön a munkásságra, ami azt jelenti, hogy jellemében mindvégig ott kell, hogy legyen a szilárd törekvés a jó iránt, valamint lelki erő, amely segítségével átjuthat az akadályokon.
4. Szende és nyájas kedély, ami abban nyilvánul meg, hogy a gyermekek hibáit racionálisan és okosan el tudja hártani.

Ezeket a gondolatokat hozzákapcsolhatjuk a már előzőekben tárgyalt fenyíték- és büntetésfajtákhoz, hiszen a hibák és vétségek elhárítása is a gyerek valamiféle korlátozását jelenti. Beély Fidél a büntetéseknel és hibáknál abból indul ki, hogy a gyermek eredendően jó emberként jön a világra, és a tanító feladata, hogy a helyes úton tartsa, és ha a diák letér véletlenül erről az útról, akkor önzetlenül segítsen neki visszajutni az erkölcsös élet útjára.

Elérkeztünk egy fontos részhez, ami a tanári hivatástudatot és tevékenységeket hivatott tárgyalni. Beély Fidél abból indul ki¹⁷, hogy a tanítói pálya fenséges és szent, abból adódóan, hogy embereket nevel és képez. Nevelésének végcélját a következőkben fogalmazza meg a szerző:

„A' szüléknek engedelmes magzatokat, az országnak munkás polgárokat a' fejedelemnek hű alattvalókat, a' mennynek jámbor lelkeket nevel ő.”¹⁸

A tanítót, mivel tevékenysége és munkálkodása sorsokat dönthet el, mindvégig az igazság, jó és szent iránti tisztelet kell, hogy vezesse. Választott pályájához és hivatásához hűség kapcsolja, az a helyes, ha egész gondolatvilágát hivatalának szenteli. Hozzá tartozik, mint minden más hivatáshoz is, hogy a tanítónak területén állandóan képeznie kell magát, és nyomon kell követnie a tudományban megjelenő, hivatására vonatkozó legújabb kutatások eredményeit, és az a tökéletes, ha ezt oktatásában meggyőződésének megfelelően és mértékkel alkalmaznia is tudja. Beély Fidél külön hangsúlyt helyez arra, hogy a tanár oktatása legyen mindig rendszeres és előre eltervezett, de az adott óra anyaga mindig illeszkedjék egy nagyobb, szervezés felépülő egészbe. A tanár feladata, hogy megtanítsa a diákokat ezt az egészet látni.

Részletesen elemzi a falusi tanítók helyzetét¹⁹, akiknek sok nehézséggel és akadállyal kell megküzdeniük. Életüket nagy részt nyomor övezi, s gyakran ínséges körülmények között élnek. Mindezek ellenére azonban, mint minden tanítóban, bennük is megvan a lelki erő, hogy a körülményeken felülemelkedve megteremtsék az ideális tanuláshoz szükséges feltételeket. A nyomor és éhezés ellenére Beély Fidél szerint sokan gondolják azt, hogy a tanárok élete csupa gondtalanság és öröm. Ezek a rosszakarók akadályozzák az igaz és szép terjedését, ami örök és maradandó lehetne a tanítványok életében. A tanító tevékenykedése azért fontos, mert ő az, aki – a szülőkkel együtt – ezeknek az értékeknek a hordozója és képviselője.

A tanítandó tárgyak megnevezése; a legfontosabb tantárgy: a vallástan. Beély Fidél cikkében²⁰ pontosan meghatározza, hogy milyen tudományokat kell a tanítóknak oktatnia:

1. vallás- természet-, történet- és földrajztan

Itt lehet kiemelni, hogy a szerző szerint a legfontosabb tantárgy a vallástan, mert ez jelenti a szív valódi kiképzését, és ez adja az alapokat a diákok által követendő erkölcsös élethez. A tanár feladata, hogy figyelmet fordítson arra, hogy a diák figyelme ne csökkenjen a vallás igazságaiban, és ebben maga is mutasson példát. A példaadást, mint fontos tanítási módszert az egyik legfontosabb eszköznek tekinti Beély Fidél a nevelésben. És itt nem csak a tanári példaadásra, hanem a szülői

¹⁷ BEÉLY Fidél: *A hű tanító legszebb jutalma.* = Religio és Nevelés 1841. 33–37.

¹⁸ BEÉLY Fidél: *A hű tanító legszebb jutalma.* = Religio és Nevelés 1841. 33.

¹⁹ BEÉLY Fidél: *Buzdító szó néptanítóinkhoz, a kitűzött pályáni lankadatlan tovább-haladásra.* = Religio és Nevelés 1845. 204–206., 213–214.

²⁰ BEÉLY Fidél: *Elfogulatlan nézetek a püspöki tanulmányokról.* = Religio és Nevelés 1845. 353–357., 361–365., 369–372.

példamutatásra is gondolni kell. A szülők szerepe egyrészt tehát a példaadásban nyilvánul meg, másrészt pedig a nevelés első színterét a család képezi, aminek a legfontosabb szereplői az apa és az anya. Ehhez kapcsolódóan jegyzi meg a szerző, hogy nemegyszer az iskola feladata, hogy kijavítsa azokat a hibákat, amiket a szülők követnek el gyermekük nevelésében. A szülői hibáknak több oka is lehet, ezeket tárgyalja abban a cikkében²¹, amelyben a szülői magatartásokat osztályozza. Szól olyan szülőkről, akik azért hanyagolják el nevelési kötelességeiket, mert nem ismerik azokat, megemlíti nehéz fizikai munkát végzőket, akik annyit dolgoznak, hogy sem gyermekükre, sem egymásra, de saját magukra sincs idejük. Beszél ferdén nevelt és képzett szülőkről, majomszülőkről, akikben túlzó szeretet munkálkodik, és a csak gyönyöröknek élő szülőről is említést tesz, akik számára kényelmetlen a gyermeknevelés.

2. gondolkodástan és nyelvtan

Ebben a csoportban említi meg a szerző, hogy a cél ezeknél a tantárgyaknál az, hogy megtanítsák a gyermeket arra, hogy okosan tanuljon gondolkodni.

3. mezeti gazdaságtan és eröműtan

Ezt azért tartja nagyon fontosnak, mert a földművelő így már hamar megismerkedik jövőendő rendeltetésével és viszonyaival.

4. számtan, mértan, írás- és rajztan, ének és hangzás

A vallási nevelés fontossága Beély Fidél nevelési rendszerében. A gyermekek vallásos nevelésénél abból indul ki, hogy szükségszerűen az emberek és az állatok között különbség van. Az állatok pusztán ösztönlények, nem nevelendők, csak szelidíthetők. A gyerek ezzel szemben alakítandó ember, Isten hasonmása, és ennek megfelelően úgy kell nevelni, hogy földi és égi rendeltetésének is eleget tegyen.

Az előbbiekből láthattuk, hogy Beély Fidél szerint a nevelő tevékenységének legfőbb iránya, hogy a tanítványok erkölcsi és vallási kiművelése megvalósuljon.²² Ezen kívül természetesen nem lehet figyelmen kívül hagyni a nevelés többi területét sem, mint például a testi, lelki, szellemi képességek harmonikus fejlesztését, valamint ehhez kapcsolódóan a jó, igaz és szép iránti nemes szeretetet sem. Ez egyaránt a szülők és a nevelők együttes kötelessége. A vallásos nevelésnek három fő oka lehet a tanítók és a tanárok részéről, amelyek közül az első a tanító és a nevelő vallástalansága, értendő ez alatt olyan személy, aki vallását teljesen elhagyta, vagy csak hanyagul gyakorolja, amelynek a következménye az, hogy az ilyen tanítóból hiányzik a szent komolyság. A tanító vallástalanságának a következménye erkölcselen élete, amely a tanári példaadás szempontjából kap majd nagy hangsúlyt a tanításban és a nevelésben. A vallástalan élet következménye a tanító rossz híre és neve, amelyek miatt nem nyerheti meg a tanulók bizalmát, így nem lehet sikeres befolyása és hatása sem.

A vallástan oktatása kapcsán érdemes megvizsgálni az anyaszentegyház és a népiskolai viszonyt, amelyet Beély Fidél egy, az *Egyházi Tárban* megjelent cikkében tárgyal.²³ Beély szerint az egyház és a népiskola azonos célokon nyugszik. A népiskola olyan intézmény, amelyben az ember a természet rendje és törvényeihez igazodva neveltetik, az egyház pedig az emberben levő szellemi erőket az örökkön tartó jóléttel összekapcsolja. Tehát, ha Beély összefüggéseit követjük, megállapíthatjuk, hogy az iskola az életre hat, az egyház szintén ügyel ezekre, de leginkább az örökkévaló viszonyaira van tekintettel. A szerző felhívja a figyelmet azokra az ártalmas újítókra, akik szerint el kell választani az egyházat az iskolától, ami különösen káros lehet az emberekre nézve, hiszen ezek az újítók korlátlan szabadságot követelnek, amely gyakran ártalmas is lehet.

²¹ BEÉLY Fidél: *Mi oka, hogy századunk erkölcsstelen gyermekekkel annyira telyes, és mi által lehetne legbiztosabban az elfajultságnak gátat vetni?* = *Egyházi Tár* 1839. 237–262.

²² BEÉLY Fidél: *A gyermekek vallási és erkölcsi nevelésének fő akadályai a tanító részéről.* = *Religio és Nevelés* 1842. 225–233., 243–250.

²³ BEÉLY Fidél: *Az anyaszentegyház és a néposkola közötti viszony.* = *Egyházi Tár* 1839. 307–329.

Beély ezt megakadályozandó kijelenti, hogy a legjobb tanítók idáig is, és innentől kezdve a lelkipásztorok lesznek, mert ők azok, akik tanulják a nevelés és oktatás tudományát.

A tanítási módszerek, az értékelés. Az iskolai értékeléshez szervesen kapcsolódik a nyilvános próbatétel, ami egy mindenki előtt való megmérettetést jelentett. A szerző szerint²⁴ az a legideálisabb, ha az iskola minden félévben tart egy ilyen nyilvános próbatételt diákjai számára. A tanító feladata ezt az eseményt megszervezni, és a megfelelő körülményeket megteremteni. A nyilvános próbatétel a gyermek számára a becsület, tisztesség és dicsőség napja. A tanár a szereplések alkalmával csak az érdemeket és a szorgalmat nézze minden részrehajlás nélkül. Értékelésnél használhat kisebb tárgyi ajándékokat, sőt, a szegényebbeknek pénzt is juttathat.

A nyilvános próbatétel egyik nagy előnye, hogy segítségével kialakulhat egy egységes versenyszellem a diákok között, ami segítőleg hathat a diák előmenetelére. A nyilvános próbatétel anyagát és témakörét illetően Beély Fidél kihangsúlyozza azt, hogy mindig spontán legyen, tehát a diák ne tudja előre, hogy aznap éppen miből fog majd megmérettetni.

A nyilvános próbatétel eseménye ezenkívül alkalom a szülő–iskola kapcsolat ápolására is. Ezekon a napokon a szülő lehetőséget kap arra, hogy belepillantson az iskola munkájába, és betekintést nyerhet gyermeke nyilvános felkészültségébe is. Ezzel kapcsolatosan Beély Fidél megjegyzi, hogy ha a szülő és a tanár kellőképpen komolyan tudja venni a nyilvános próbatétel alkalmát, akkor a gyereken is jobban ki tud alakulni egy olyan képzet, amely ezt az eseményt mind-mind fontosabbá teszi.

Az iskolai művelés fogalma. Beély Fidél szerint a nemzet művelésének alapja a társalgás.²⁵ A társalgás lényege az, hogy a nyelv segítségével mások tudomására hozzuk gondolatainkat és érzéseinket, tehát kommunikálunk. Beély is felismeri, hogy a sikeres kommunikáció feltétele, hogy mind a két fél vegyen részt benne. A kommunikáció feltétele pedig, hogy a másik ember önállóságát ne sértse, tehát személyes szabadságából mindenki áldozzon fel annyit, amennyi szükséges a harmonikus kapcsolat eléréséhez. A harmonikus kapcsolat ellentéte, ha a két fél átlépi a társadalmi korlátokat, és ezzel megzavarja a köz jólétét és boldogságát.

Tehát összefoglalva, a művelés eszközként szolgál a nemzeti haladáshoz és az emberi együttéléshez, feltétele pedig a sikeres kommunikáció. Az együttélés során megismeri saját és a többi ember személyiségét, amit minden teremtmény saját nyelve segítségével juttathat kifejezésre. A nyelv, mint például a kommunikáció egyik eszköze egyik fő és leghathatósabb előremozdítója a művelésnek. Ezenkívül a nyelv funkcionál még mint összetartó erő is, a nemzet, a társadalom és a haza, vagyis a nemzeti identitás kifejezésére szolgál.

Az iskolai művelés feladata tehát, hogy a nevelést és a tanítást mindig igazítsa az egyéniséghez, és később ezt a fejlődésben levő egyéniséget ápolja. Az iskolai művelés lényege, hogy felkészítse az egyént arra, hogy kiforrott személyiségével egyszer majd a társadalom része legyen. Ahhoz azonban, hogy az iskola individuumokat tudjon nevelni, egységes módszer szükséges. A legfontosabb, hogy ne csak felfogni és elfogadni tanítson, hanem hívja fel a figyelmet arra, hogy a befogadottat a diák tanulja meg egy bizonyos távolságról is szemlélni, tehát értékelje is a látottakat és hallottakat, és csak ezután építse személyiségébe értékítélete szerint.

A szülők szerepe gyermekük fejlődésében, nevelésében, tanításában. A szülők szerepéről már szóltunk a nyilvános próbatételt tárgyaló részben, amelyben megemlítettük, hogy az iskola feladatai

²⁴ BEÉLY FIDÉL: *A tanulók nyilvános próbatételeinek fontossága és céljai.* = Athenaeum 1840. 769–774., 785–790.

²⁵ BEÉLY FIDÉL: *Az iskolai művelésnek viszonya, és hatása a' társalgási művelésre.* = Tudománytár 1840. 176–187.

közé tartozik, hogy a szülőkkel tartsa a kapcsolatot, valamint, hogy bevonja őket gyermekeik oktatásába, nevelésébe és iskolai életébe. Ennek fontosságára Beély Fidél azért hívja fel a figyelmet, mert szerinte társadalmilag általánosan jellemző, hogy az erkölcsi romlottság okai a szülők maguk²⁶. Ennek okát abban látja, hogy a szülők azt gondolják, hogy a gyerek elsődleges nevelése és oktatása nem rájuk tartozik.

A probléma felvetése további elemzésekre ad okot. Fontos megjegyeznünk, hogy bármennyire is radikálisan fogalmazta meg az okokat, elemezte azokat, és kínálta a megoldást rá, érdemét abban kell keresnünk, hogy érdeklődéssel fordult a nevelés-oktatás helyzete felé, felismerte a hiányosságokat, és erre legjobb tudása, és természetesen neveltetése szerint igyekezett megoldást találni.

Beély a szülőket csoportokra osztotta fel aszerint, hogy ki mennyire nem megfelelő szülő. Az első csoportba azok a szülők kerültek, akik nem ismerik szülői kötelességeiket, őket egyszerűen tudatlanoknak nevezi. A második csoportba azok kerültek, akik fizikai munkát végeznek, és ezért annyira le vannak terhelve, hogy nincs idejük sem saját magukra, sem gyermekeikre. A harmadik csoportba azokat a szülőket sorolta, akik számára kényelmetlen az otthoni nevelés, mert csak a kényelmet és nyugalmat keresik. Ezeknek a szülőknek a nevelés nem jelent egyebet, mit munkát, és gondot. A negyedik csoport azokat a szülőket foglalja magába, akik csupán a gyönyörre törekednek, őket, ellentétben a harmadik csoportba tartozó nyugalmat kereső szülőkkel, az foglalkoztatja leginkább, hogy hogyan töltsék el az időt minél kellemesebben. Az ötödik csoportba tartoznak a ferdén nevelt, tanított, vagy képzett szülők, akik felismerik, hogy gyermekeik tanítása az ő feladatuk, de olyan módszereket és eszközöket használnak, amelyeknek jogosságát a tapasztalás soha be nem bizonyította. Ezek az úgynevezett „vad szülők” a nevelésben az „engedj szabad kezét a gyermeknek” elvét érvényesítik, ezáltal saját gyermekeiket is vaddá nevelik. A hatodik csoportba tartozók a „majomszülők”, akik – ahogy az elnevezésből következtetni lehet – túlságosan nagy szeretettel viselkednek gyermekeik iránt, ezért nagyon elnézőek, és túlságosan engedékenyek.

Tehát összefoglalva azt állapíthatjuk meg, hogy az erkölcstelenség egyik fő okát Beély Fidél abban látja, hogy a szülők nincsenek tisztában, vagy nem eléggé azzal, hogy gyermekeik nevelése és oktatása éppúgy az ő feladatuk is, mint az iskoláé, ezért nekik is aktívan részt kell venniük nevelésükben és oktatásukban.

Az erkölcstelenség másik okát is a szülőknél kell keresni Beély szerint. A nevelésbeli romlottság oka a vallásiasság és erkölcsiség hiánya. Ez azért fontos szempont, mert csak az nevelhet vallásos és erkölcsös gyermeket, – ez Beély fogalomrendszerében szervesen összekapcsolódik – aki maga is hasonlóan neveltetett, és most is ezeket az elveket vallja. A szerző szerint az alázatosság és a tiszta szeretet csak a vallás által válhat az emberek tetteinek mozgatórugójává. Ezt kell a szülőknek elősegíteniük, s ezt legjobban a példaadás módszerével segíthetik elő.

Az előbb említett problémában látja Beély Fidél az erkölcstelenség harmadik okát. A szülői részről a példaadás elhanyagolása azért lehet rendkívül káros a gyermekre nézve, mert mielőtt a gyermek tetteiben elvekből indulna ki, pusztán a példát követve hajt végre cselekedeteket. A rossz példa pedig nagyon hamar rögzül a gyermekben, és válik később a cselekedeteit befolyásoló elvvé.

Az erkölcsi romlottságnak a társadalomra nézve káros következményei lehetnek. Ha az adott társadalomban sok az erkölcsileg romlott gyermek, a házi boldogság és a család alapjai megrendülnek, mert a szeretet – mint a családot összetartó legfőbb erő – nem tud érvényesülni erkölcstelen gyermekek között. Ennek az oka abban keresendő, hogy az erkölcstelenségben felnevelt gyermek nem tudja mi az az érnyes érzélem. Az erkölcstelenség azonban nem csak a családra lehet negatív hatással, hanem magára a polgári társadalomra is.

²⁶ BEÉLY FidéL: *Mi az oka, hogy századunk erkölcstelen gyermekekkel annyira telyes, és mi által lehetne legbiztosabban az elfajultságnak gátat vetni?* = Egyházi Tár 1839. 237–262.

A haladás fogalma a társadalomban és a nevelésben. Beély Fidél az emberi világ egyik fő mozgatórugójának a fejlődést, az előrehaladást tartja. Az emberi élet egyszerű törvénye, hogy mindig, folytonosan halad valami felé. A kérdés az, hogy hová, milyen irányban, és milyen cél felé. A haladás szempontjából két féle ember létezik a társadalomban: a tömeg és az intelligencia rétege. Ehhez kapcsolódva szól az egyes embereknek a társadalomban betöltött szerepéről is. Szükségesnek tartja, hogy a tömegeket csak a megfelelő emberek vezethessék. Megfontolás tárgya kell legyen az, hogy a nép melyik szónoknak rendeli alá magát. A két legfontosabb, haladást szervező erő a vallás és a természet.

Beély Fidél „Haladásunk célja és iránya”²⁷ című cikkében pontosan meghatározza az emberi haladás két területét. Az első a szent vallás igazságainak ismerete és gyakorlása, amelynek fejlesztése alkalmas arra, hogy az akaratnak irányt adjon, a szellemet és a lelket felvilágosítsa, és a szívet vigasztalja. Beély a kor fertőjének a naturalizmust és a racionalizmust tartja, amely szerinte csak az úgynevezett tömegre képes hatni, az intelligens emberekre nem. A naturalizmus és a racionalizmus azért áll szemben a Beély Fidél által felállított értékekkel, mert mindkettő megkérdőjelezte az egyház tanításait. A haladás másik fontos területe az ember hivatásához szükséges ismeretek megszerzése. Felismerte ő is, hogy az emberi tudás végtelen. Fontosnak tartotta megemlíteni, hogy egyes tudományágakat nagyon magas fokon műveltek az adott korban, ilyen volt például a különböző természettudományok, és a földrajz. Beély kiemelt helyen szólt a neveléstörténet jeles személyiségeiről, akiket ő maga is szellemi vezéreknek tartott, mint például Pestalozzit, Niemeiert, vagy Szilasyt.

Saját maga is nevelő lévén külön meghatározta azokat a területeket, amelyeken a nevelőknek előre kell haladniuk. Természetesen elengedhetetlen a tanulmányi anyag folyamatos gyarapítása, és megfelelő szinten tartása, ezen belül is legfontosabb a hittan, nyelvtan, számtan, földrajz, történet- és természettan alapos ismerete, mert ezek segítik elő, hogy a nevelő megfelelő és valódi világismeret- és szemléletet tudjon kialakítani. A tanári tevékenység szerves részének tartja, hogy a tanár készítsen pontos tervet, hogy milyen anyagot mikor akar tanítani. A tárgyi ismereteken kívül a gyermekek ismeretét, valamint ennek a készségét is állandóan fejlesztenie kell a tanárnak, valamint hivatásstudatára és lelkiismeretességére is figyelnie kell.

Összefoglalásul megállapíthatjuk, hogy bár Beély Fidél 19. századi pedagógus volt, sajtóban megjelent összegző munkáiban található gondolatok ugyanúgy érvényesek 150 évvel később is, a 21. században. Munkáiban mindig egy meghatározott utat követett: nagy súlyt helyezett az önismeretre, mert ez az alapja a sikeres nevelhetőségnek és a tanár részéről a nevelési munkának. Dolgozatomat is erre vonatkozó gondolatával zárom:

„Nem szegény önmagunkról az igazat őszintén följegyezni, és elmondani, gyarló emberek vagyunk, 's kiki tudhatja, hogy mint ilyenek néha tévedünk, és gyarlóságokra vetemedünk. Ki ezeket szintugy, mint dicséretes oldalait a szerénység' határai közt fölfedezi, méltánylást érdemel, mert sajátját jellemzi. Önvallomásunk, kivált, ha characterünk mások előtt némileg ismeretes, első helyen áll.”²⁸

KERESZTY ORSOLYA

²⁷ BEÉLY Fidél: *Haladásunk célja és iránya a' nevelésre vonatkozólag.* = Religio és Nevelés 1844. 321–325., 329–332.

²⁸ BEÉLY Fidél: *Életem rajza 1807-től 1861-ig.* – A Pannonhalmi Apátság Könyvtárának Kézirattára BK 218. /I./ 1.